

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№10

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar Crossref OpenAIRE CYBERLENIKA

**INNOVATION
IQTISODIYOT**
**ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL**

**10-jild
10-son
Oktyabr, 2026**

**ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА**
**Научно-практический
электронный журнал**

INNOVATIVE ECONOMY
**Electronic scientific and
practical journal**

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Ubaydullayev G‘ayrat Zuvaytovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Xo‘janova Gulshoda Otamurodovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Габдуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-заде Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбонович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Эркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шагинур Шухратовна - д.э.н. (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Убайдуллаев Гайрат Зувайтович - к.э.н., доцент

Ходжакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишиервич - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Алимова Муниса Юлчиевна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Эргашева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н. (DSc), доцент

Бобокулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Жонузов Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Ходжанова Гулиода Отамуродовна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н. (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н. (PhD)

Панжиев Самижон Аликулович - PhD, доцент

MINTAQADA YUQORI QO'SHILGAN QIYMATLI MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQRISHNING IQTISODIY MOHIYATI, UNI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLAR.

Arslonov Karamat Gulomovich

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПРОИЗВОДСТВА ПРОДУКЦИИ С ВЫСОКОЙ ДОБАВЛЕННОЙ СТОИМОСТЬЮ В РЕГИОНЕ И ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ЕГО ФОРМИРОВАНИЕ.

Арслонов Карамат Гуломович

ECONOMIC ESSENCE OF HIGH VALUE-ADDED PRODUCTION IN THE REGION AND THE FACTORS SHAPING IT

Arslonov Karamat Gulomovich

Annotatsiya. Mazkur maqolada mintaqaviy iqtisodiyotda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishning nazariy-metodologik asoslari va iqtisodiy mohiyati, shuningdek, uning shakllanishi va rivojlanishini belgilovchi asosiy omillar o'rganilgan. Qo'shilgan qiymatning iqtisodiy mazmuni ochib berilgan hamda uning mintqa sanoatini tarkibiy transformatsiyalash, mehnat unumdorligini oshirish, ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish samaradorligini yuksaltirish va mintaqaviy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini mustahkamlashdagi o'rni bayon qilingan.

Kalit so'zlar: mintaqaviy iqtisodiyot, yuqori qo'shilgan qiymat, sanoat ishlab chiqarishi, ishlab chiqarish omillari, tarkibiy transformatsiya, investitsiyalar, innovatsiyalar, texnologik modernizatsiya, ishlab chiqarish ixtisoslashuvi, tarmoqlararo kooperatsiya, mehnat unumdorligi, qiymat yaratish zanjirlari, raqobatbardoshlik, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретико-методологические основы и экономическая сущность производства продукции с высокой добавленной стоимостью в региональной экономике, а также исследуются основные факторы, определяющие его формирование и развитие. Раскрывается экономическое содержание добавленной стоимости и рассматривается её роль в структурной трансформации региональной промышленности, повышении производительности труда, эффективности использования производственных ресурсов и укреплении конкурентоспособности региональной экономики.

Ключевые слова: региональная экономика, высокая добавленная стоимость, промышленное производство, факторы производства, структурная трансформация, инвестиции, инновации, технологическая модернизация, производственная специализация, межотраслевая кооперация, производительность труда, цепочки создания стоимости, конкурентоспособность, организационно-экономический механизм.

Abstract. This article examines the theoretical and methodological foundations and economic essence of producing high value-added products in the regional economy, as well as the key factors determining the formation and development of such production. The economic nature of value added is explored, along with its role in the structural transformation of regional industry, increasing labor productivity, improving the efficiency of production resource utilization, and strengthening the competitiveness of the regional economy.

Keywords: regional economy, high value added, industrial production, factors of production, structural transformation, investment, innovation, technological modernization, industrial specialization, intersectoral cooperation, labor productivity, value chains, competitiveness, organizational and economic mechanism.

KIRISH

Iqtisodiyotda ishlab chiqarish jarayonlarining texnologik jihatdan murakkablashuvi, xalqaro qiymat

zanjirlarining qayta shakllanishi hamda innovatsion taraqqiyot sur'atlarining jadallashuvi sharoitida mintaqalar iqtisodiyotini yuqori qo'shilgan qiymat

yaratishga yo'naltirilgan tarkibiy o'zgarishlar asosida rivojlantirish ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, hududlarning tabiiy-iqtisodiy imkoniyatlari, resurs salohiyati, sanoat ixtisoslashuvi va texnologik rivojlanish darajasidan samarali foydalanish orqali yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, iqtisodiy o'sishning sifat ko'rsatkichlarini yaxshilash hamda mintaqalar o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarni qisqartirishning muhim omiliga aylanmoqda.

Zamonaviy iqtisodiy taraqqiyot tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, mintaqalarning barqaror iqtisodiy rivojlanishi faqat ishlab chiqarish hajmining miqdoriy o'sishi bilan emas, balki yaratilayotgan mahsulot tarkibida qo'shilgan qiymat ulushining ortishi, mehnat unumdorligining yuksalishi, texnologik qayta ishlash darajasining chuqurlashuvi va yuqori daromad keltiruvchi iqtisodiy faoliyat turlarining kengayishi bilan ham belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, mintaqaviy iqtisodiyotni xomashyo va resurslarga asoslangan ishlab chiqarish modelidan innovatsion texnologiyalar, bilim, intellektual kapital va chuqur qayta ishlash jarayonlariga tayangan yuqori qo'shilgan qiymat yaratish modeliga transformatsiya qilish dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, qo'shilgan qiymat ishlab chiqarish jarayonida yaratilgan mahsulot yoki xizmatlar qiymati bilan ularni ishlab chiqarish uchun sarflangan oraliq iste'mol qiymati o'rtasidagi farqni ifodalaydi. Yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish esa resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, xomashyoni chuqur qayta ishlash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, mahsulotlarning funksional va sifat xususiyatlarini takomillashtirish hamda innovatsion faoliyatni rivojlantirish natijasida iqtisodiyotda yaratiladigan qiymat hajmini ko'paytirishga qaratilgan murakkab tashkiliy-iqtisodiy jarayon hisoblanadi. Bunda mahsulotning yuqori bozor narxi har doim ham yuqori qo'shilgan qiymat yaratilishini anglatmaydi. Uning iqtisodiy samaradorligini baholashda ishlab chiqarish natijasi, oraliq xarajatlar, mehnat unumdorligi, texnologik sig'im va yaratilgan qiymatning hudud iqtisodiyotida saqlanib qolish darajasi o'zaro bog'liq holda tahlil qilinishi lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishning nazariy asoslari iqtisodiy o'sish, tarkibiy transformatsiya, innovatsion taraqqiyot, sanoat ixtisoslashuvi va raqobat ustunliklari nazariyalari bilan bevosita bog'liqdir. Xususan, iqtisodiy rivojlanish jarayonida resurslarni past unumdorlikka ega tarmoqlardan yuqori unumdorlikka ega faoliyat turlariga yo'naltirish, ishlab chiqarish omillarining texnologik jihatdan takomillashuvini ta'minlash hamda mahalliy korxonalarning milliy va global qiymat zanjirlaridagi ishtirokini kengaytirish hududiy iqtisodiy o'sishning muhim manbalari sifatida namoyon bo'ladi.

Xorijiy iqtisodiy manbalarda yuqori qo'shilgan qiymat yaratish masalasi iqtisodiy murakkablik,

texnologik bilimlar konsentratsiyasi va ishlab chiqarish tarkibining diversifikatsiyalashuvi bilan uzviy bog'liq holda tadqiq etilgan. Jumladan, Garvard universiteti tadqiqotchilari S.Hidalgo va R.Xausmann tomonidan ishlab chiqilgan iqtisodiy murakkablik nazariyasiga ko'ra, iqtisodiyotning rivojlanish darajasi uning ishlab chiqarish tizimida mujassamlashgan bilim, texnologik kompetensiyalar va mahsulotlar xilma-xilligi bilan belgilanadi. Tadqiqotida iqtisodiy murakkablik darajasi bilan mamlakatlar daromadi o'rtasidagi bog'liqlik asoslangan bo'lib, uzoq muddatli iqtisodiy o'sish uchun ishlab chiqarish tarkibida murakkab texnologik mahsulotlar ulushini oshirish muhimligi ta'kidlangan.[3]

Mazkur nazariy yondashuv mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishda faqat mavjud resurslar hajmiga emas, balki ularni qayta ishlash, texnologik o'zlashtirish va yangi iqtisodiy faoliyat turlariga transformatsiya qilish salohiyatiga ham ustuvor ahamiyat berish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, Jahon bankining xisob-kitoblariga ko'ra, global qiymat zanjirlarida ishtirok etish iqtisodiy o'sishni jadallashtirish, mehnat unumdorligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va texnologik bilimlar transferini ta'minlashning muhim omili sifatida baholangan. Hisobotda keltirilgan baholashlarga ko'ra, global qiymat zanjirlarida ishtirokning 1,0 foizga ortishi aholi jon boshiga daromad darajasining 1,0 foizdan ko'proq oshishi bilan bog'liq. [4]

Bu esa mintaqaviy sanoat korxonalarining xalqaro ishlab chiqarish kooperatsiyasidagi ishtirokini kengaytirish, mahalliy xomashyoni yuqori texnologik qayta ishlash bosqichlariga yo'naltirish hamda eksport tarkibida tayyor va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ulushini ko'paytirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

O'zbekistonda ham iqtisodiyotni modernizatsiyalash, sanoat tarmoqlarini diversifikatsiyalash, mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan sanoatni texnologik jihatdan yangilash, hududlarning ishlab chiqarish imkoniyatlaridan samarali foydalanish, yuqori texnologik mahsulotlar ishlab chiqarish va eksport salohiyatini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Xususan, davlatimiz rahbarining 2025-yil 7-mart kuni sanoat uchun muhim minerallar xomashyo bazasini kengaytirish va qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishga bag'ishlangan taqdimotida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali xomashyoni chuqur qayta ishlash, uning soflik darajasini oshirish va yuqori qiymatli tayyor mahsulotlar yaratish asosiy vazifa ekanligi ko'rsatib o'tilgan. Ushbu yig'ilishda sanoat rivojlanishining muhim yo'nalishi sifatida "xomashyo – qayta ishlash – ilm va texnologiya – tayyor mahsulot" zanjirini kengaytirish masalasi ilgari surilgan.[1]

Mazkur yondashuv hududlarda resurslardan foydalanishning an'anaviy shakllaridan yuqori texnologik va innovatsion ishlab chiqarish tizimlariga

o'tish, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish hamda mahsulotning yakuniy qiymatida mahalliy ishlab chiqaruvchilar ishtirokini oshirishning strategik ahamiyatini ifodalaydi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 6-fevraldagi "Mahalliy ishlab chiqarish va sanoat kooperatsiyasini yangi tizim asosida rivojlantirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmonida davlat siyosatining muhim maqsadlaridan biri sifatida "yuqori texnologiyali va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishga yo'naltirilgan qo'shilgan qiymat zanjirlarini yaratish" vazifasi belgilandi.[2]

Ushbu vazifaning amalga oshirilishi mintaqalarda sanoat kooperatsiyasini rivojlantirish, yirik ishlab chiqarish korxonalari bilan kichik va o'rta biznes sub'ektlari o'rtasidagi texnologik aloqalarni mustahkamlash, mahalliyashtirish darajasini oshirish va milliy sanoatning global qiymat zanjirlariga integratsiyalashuvini kuchaytirish uchun institutsional asos yaratadi.

Mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishning iqtisodiy mohiyati, uni shakllantiruvchi omillar va rivojlanish qonuniyatlarini tadqiq etish zamonaviy iqtisodiyot fanining muhim ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur masalaning nazariy-metodologik asoslari iqtisodiy o'sish, tarkibiy transformatsiya, raqobat ustunliklari, innovatsion rivojlanish, sanoat ixtisoslashuvi va global qiymat zanjirlari konsepsiyalari doirasida shakllangan. Xorijiy olimlarning tadqiqotlarida yuqori qo'shilgan qiymat yaratish jarayoni ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanish, texnologik bilimlarni o'zlashtirish, mehnat unumdorligini oshirish, mahsulotlarni diversifikatsiyalash hamda iqtisodiy faoliyatni yuqori samaradorlikka ega tarmoqlarga yo'naltirish bilan bog'liq holda talqin etiladi.

Jumladan, iqtisodiy taraqqiyot nazariyasining yirik namoyandalardan biri Y.Shumpeter o'zining "The Theory of Economic Development" asarida iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida innovatsiyalar, yangi ishlab chiqarish usullari, yangi mahsulotlar va bozorlarning shakllanishini ko'rsatadi. Uning fikricha, iqtisodiy rivojlanish mavjud resurslar hajmining oddiy ko'payishi emas, balki ulardan foydalanishning yangi kombinatsiyalarini joriy etish natijasida yuzaga keladigan sifat o'zgarishlaridir.[6] Ushbu nazariy yondashuvdan kelib chiqib, mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishning muhim manbai texnologik innovatsiyalar, mahsulotlarning yangi turlarini o'zlashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiyalash hisoblanadi.

R.Solou tomonidan ishlab chiqilgan neoklassik iqtisodiy o'sish modelida kapital jamg'arilishi, mehnat resurslari va texnologik taraqqiyot iqtisodiy o'sishning asosiy omillari sifatida qaraladi. U o'zining tadqiqotlarida uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni ta'minlashda texnologik taraqqiyotning o'rni nazariy jihatdan asoslangan.[7] Mazkur yondashuv mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymat yaratishni faqat kapital qo'yilmalar hajmini oshirish orqali emas, balki ishlab chiqarish omillari umumiy unumdorligini yuksaltirish,

texnologik samaradorlikni ta'minlash va resurslardan intensiv foydalanish asosida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

P.Romerning tadqiqotida texnologik taraqqiyotni iqtisodiy tizimning ichki omillari, jumladan, ilmiy tadqiqotlar, inson kapitali va bilimlarning jamg'arilishi bilan bog'liq jarayon sifatida talqin etgan. Uning endogen o'sish nazariyasiga ko'ra, yangi bilimlar va texnologik ishlanmalarning iqtisodiy faoliyatga tatbiq etilishi uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi muhim manbalardan biridir.[8] Mazkur nazariya mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishda ilmiy-innovatsion infratuzilma, yuqori malakali mehnat resurslari, tadqiqot va ishlanmalarga yo'naltirilgan investitsiyalar hamda texnologiyalar transferining hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ilmiy jihatdan asoslash imkonini beradi.

M.Porter milliy va hududiy raqobat ustunliklarining shakllanishini ishlab chiqarish omillari, ichki talab xususiyatlari, o'zaro bog'liq tarmoqlar va korxonalar strategiyasi bilan izohlaydi. Uning raqobat ustunliklari konsepsiyasiga ko'ra, iqtisodiy sub'ektlarning raqobatbardoshligi faqat arzon resurslar mavjudligi bilan emas, balki innovatsion faoliyat, mahsulot sifati, ishlab chiqarish unumdorligi va tarmoqlararo hamkorlikning rivojlanganlik darajasi bilan belgilanadi.[9] Ushbu yondashuv mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishda sanoat klasterlari, mahalliy ishlab chiqarish kooperatsiyasi, ixtisoslashgan infratuzilma va innovatsion muhitni rivojlantirishning nazariy asosi bo'lib xizmat qiladi.

S.Hidalgo va R.Xausmann tomonidan ishlab chiqilgan iqtisodiy murakkablik konsepsiyasi yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishning zamonaviy nazariy asoslarini yanada kengaytiradi.[10]

Mazkur konsepsiya mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish salohiyatini baholashda sanoat tarmoqlarining texnologik murakkabligi, mahsulotlar diversifikatsiyasi va ishlab chiqarish kompetensiyalarini muhim mezonlar sifatida qo'llash imkonini beradi.

G.Gereffi, J.Xamfri va T.Styorjen tomonidan global qiymat zanjirlarini boshqarishning nazariy-metodologik asoslari ishlab chiqilgan. Mualliflar qiymat zanjirlaridagi iqtisodiy munosabatlarni tranzaksiyalarning murakkabligi, axborotni standartlashtirish imkoniyatlari va yetkazib beruvchilarning texnologik salohiyati bilan bog'liq holda tahlil qilganlar. Tadqiqotda qiymat zanjirlarini boshqarishning bozor, modulli, munosabatlarga asoslangan, qaram va iyerarxik shakllari ajratib ko'rsatilgan. [10]

Ushbu ilmiy yondashuv mintaqaviy sanoat korxonalarining ishlab chiqarish, qayta ishlash, logistika va mahsulotni sotish bosqichlaridagi o'zaro munosabatlarni takomillashtirish, mahalliy korxonalarining qiymat zanjiridagi mavqeiini mustahkamlash hamda yuqori qo'shilgan qiymat yaratish imkoniyatlarini kengaytirish nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega.

M.Makmillan, D.Rodrik va I.Verduko-Galolar tadqiqotida iqtisodiy tarkibiy o'zgarishlar va mehnat unumdorligi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilganlar. Ular iqtisodiy rivojlanishning muhim manbalaridan biri mehnat va boshqa ishlab chiqarish resurslarining past unumdorlikka ega faoliyat turlaridan yuqori unumdorlikka ega tarmoqlarga qayta taqsimlanishi ekanligini asoslaganlar. Shu bilan birga, tarkibiy o'zgarishlar har doim ham iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatmasligi, uning natijasi resurslarning qaysi tarmoqlarga yo'naltirilishiga bog'liqligi aniqlangan.[11]

Mazkur xulosalar mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish uchun sanoat tarmoqlarining tarkibiy transformatsiyasini ta'minlash, resurslarni samarali taqsimlash va mehnat unumdorligi yuqori bo'lgan ishlab chiqarish faoliyatini kengaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Biroq mazkur nazariy yondashuvlarni mintaqaviy iqtisodiyot darajasida o'zaro integratsiyalash, hududlarning resurs-ishlab chiqarish salohiyati, texnologik qayta ishlash darajasi, investitsion faolligi, innovatsion imkoniyatlari va institutsional muhitining yuqori qo'shilgan qiymat yaratishga ta'sirini yagona tizimda baholash masalalari qo'shimcha ilmiy izlanishlarni talab etadi. Ayniqsa, hududiy sanoat tarmoqlarida ishlab chiqarish hajmining o'sishi bilan yaratilayotgan qo'shilgan qiymat samaradorligi o'rtasidagi farqlarni aniqlash, texnologik qayta ishlash chuqurligining iqtisodiy natijalarga ta'sirini baholash hamda yuqori qo'shilgan qiymatli ishlab chiqarishni shakllantiruvchi omillarning o'zaro ta'sirini miqdoriy ifodalash muhim ilmiy muammo hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqotning ilmiy yondashuvi mintaqada yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni resurs, texnologik, innovatsion, investitsion, infratuzilmaviy va institutsional omillarning o'zaro bog'liq ta'siri natijasida shakllanadigan kompleks iqtisodiy jarayon sifatida talqin etishga asoslanadi. Bu esa hududlarning mavjud sanoat salohiyatidan foydalanish samaradorligini baholash, qo'shilgan qiymat yaratishning asosiy manbalarini aniqlash va mintaqaviy ishlab chiqarishni yuqori texnologik tarmoqlarga yo'naltirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda mintaqada yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishning iqtisodiy mohiyatini ochib berish, uni shakllantiruvchi asosiy omillarni aniqlash va tizimlashtirishga qaratilgan kompleks hamda tizimli yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy abstraksiya, analiz va sintez, induksiya va deduksiya, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik tahlil, guruhlash va omilli baholash usullari qo'llanildi. Ushbu usullar asosida yuqori qo'shilgan qiymat yaratishning nazariy-iqtisodiy mazmuni, resurs-ishlab chiqarish salohiyati, texnologik qayta ishlash darajasi, investitsion faollik, innovatsion rivojlanish va institutsional omillarning o'zaro bog'liqligi tadqiq etildi. Shuningdek, mintaqaviy sanoat tarmoqlarida qo'shilgan qiymat shakllanishining iqtisodiy xususiyatlarini baholash, unga ta'sir etuvchi omillarni tizimlashtirish hamda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab

chiqarishni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini ilmiy asoslashga alohida e'tibor qaratildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan mazkur islohotlar mintaqalar iqtisodiyotida yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni kompleks tadqiq etish zaruratini kuchaytirmoqda. Zero, hududlarda ishlab chiqarish samaradorligi va qo'shilgan qiymat yaratish darajasi tabiiy resurslar bilan ta'minlanganlik, asosiy kapitalning texnologik holati, mehnat resurslarining malakasi, investitsiya faolligi, innovatsion infratuzilmaning rivojlanganligi, transport-logistika imkoniyatlari, sanoat kooperatsiyasi va bozor institutlarining samaradorligi kabi o'zaro bog'liq omillar ta'sirida shakllanadi. Mazkur omillarning hududlar kesimida turlicha taqsimlanganligi ishlab chiqarish salohiyatidan foydalanish darajasida tafovutlarni keltirib chiqaradi hamda mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirishda differensial yondashuvlarni qo'llashni taqozo etadi.

Ayniqsa, yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishning iqtisodiy mohiyatini faqat mahsulotni qayta ishlash darajasi bilan cheklash yetarli emas. Ushbu jarayonni texnologik yangilanish, resurslar unumdorligi, intellektual kapital, ishlab chiqarish kooperatsiyasi, innovatsion faoliyat va bozor talabining o'zaro ta'siri natijasida shakllanadigan kompleks iqtisodiy munosabatlar tizimi sifatida baholash maqsadga muvofiqdir. Bunda mintaqaning mavjud resurs salohiyatini yuqori iqtisodiy natijaga aylantirish imkoniyati, ishlab chiqarishning texnologik chuqurligi, mahalliy qiymat zanjirlarining uzviyligi hamda iqtisodiy faoliyat natijalarining hududiy yalpi qo'shilgan qiymatga ta'siri asosiy tadqiqot mezonlari sifatida qoralishi lozim.

Shu bilan birga, mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni shakllantiruvchi omillarni baholashda ularning alohida ta'sirini aniqlash bilan bir qatorda, o'zaro bog'liqligi va sinergetik samarasini hisobga olish muhim hisoblanadi. Xususan, investitsiya resurslarining ko'payishi texnologik modernizatsiya bilan uyg'unlashmagan sharoitda kutilgan iqtisodiy natijani bermasligi, innovatsion faoliyatning rivojlanishi esa malakali mehnat resurslari va samarali institutsional muhit mavjud bo'lmagan hollarda cheklangan ta'sirga ega bo'lishi mumkin. Shu sababli yuqori qo'shilgan qiymat yaratish jarayonini resurs, texnologik, innovatsion, investitsion, infratuzilmaviy va institutsional omillarning integratsiyalashgan ta'siri asosida o'rganish ilmiy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

2021–2025-yillarda O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot tarmoqlarida yalpi qo'shilgan qiymat hajmi ko'rsatkichlarini tahlil qiladigan bo'lsak, ishlab chiqarish sanoatida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat 175862,3 mlrd. so'mdan 384204,1 mlrd. so'mga yetib, 2,18 barobarga, qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligida esa 184306,3 mlrd. so'mdan 306294,2 mlrd. so'mgacha yoki 1,66 barobarga oshgan. Bu sanoat tarmog'ining iqtisodiyotda qo'shilgan qiymat yaratishdagi mavqei mustahkamlanayotganligini ko'rsatadi.

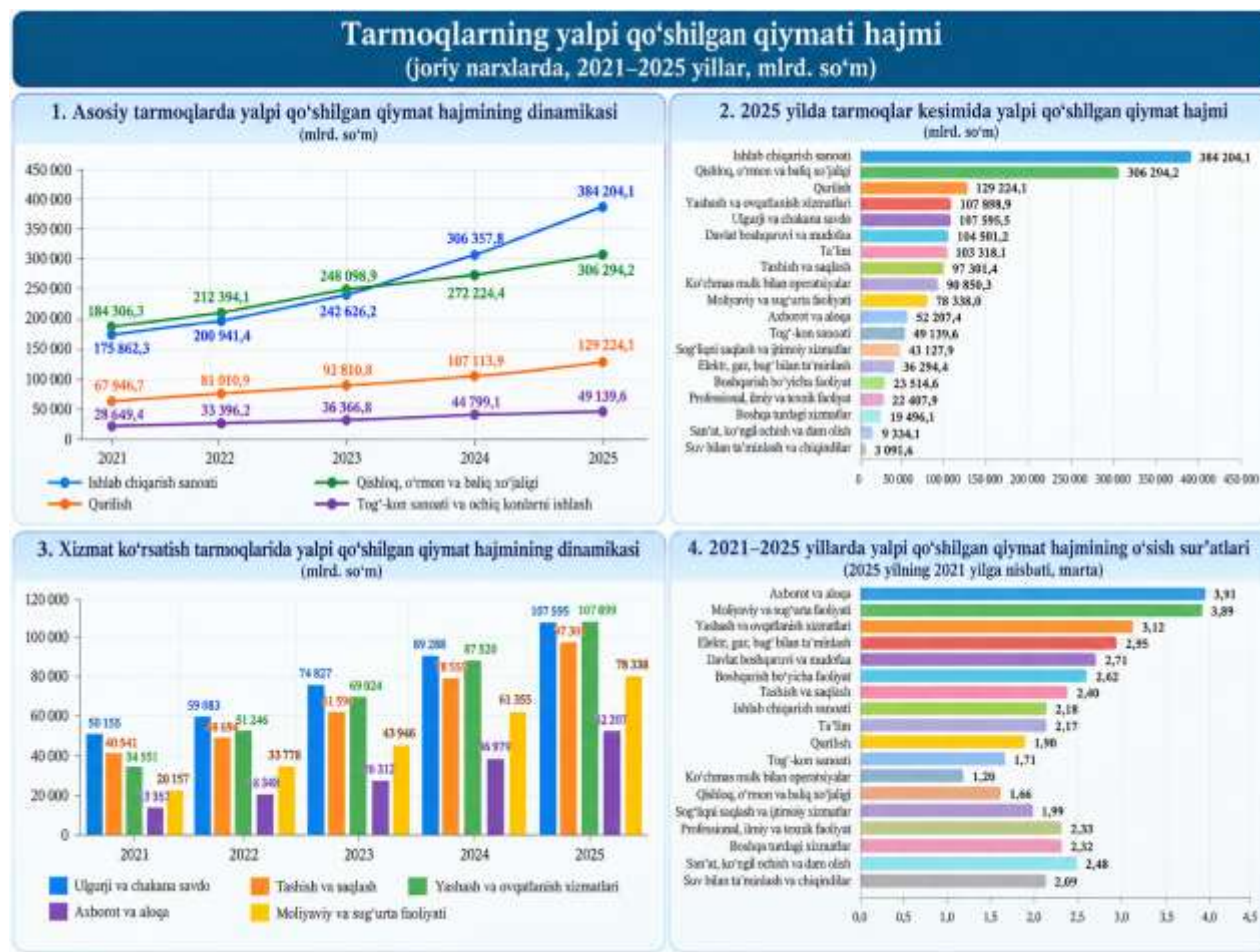
Ayniqsa, axborot va aloqa 3,91 barobar, moliya va sug'urta 3,89 barobar, yashash va ovqatlanish xizmatlari

3,12 barobar hamda elektr va gaz ta'minoti 2,95 barobar tarmoqlarida yuqori nominal o'sish kuzatilgan. Mazkur holat xizmatlar sohasining kengayishi va iqtisodiyot tarmoqlari tarkibida o'zgarishlar yuz berayotganligini ifodalaydi (1-rasm).

Ilmiy xulosa sifatida, tahlil natijalari iqtisodiyotda qo'shilgan qiymat yaratishning tarmoqlararo tarkibi o'zgarayotganligini, ayniqsa, ishlab chiqarish sanoati va xizmatlar sohasining iqtisodiy ahamiyati ortib

borayotganligini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishda texnologik modernizatsiya, xomashyoni chuqur qayta ishlash, innovatsion faoliyat va tarmoqlararo kooperatsiyani rivojlantirish ustuvor ahamiyat kasb etadi. Biroq ko'rsatkichlar joriy narxlarda ifodalanligi sababli, qayd etilgan o'sishni to'liq real iqtisodiy o'sish sifatida baholash mumkin emas.

1-rasm. Tarmoqlarning yalpi qo'shilgan qiymat ko'rsatkichlari tahlili.

2021–2025-yillarda O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot tarmoqlarida yalpi qo'shilgan qiymatning real o'sish sur'atlari tahlili tarmoqlar rivojlanishida ijobiy dinamika saqlanganligini, biroq iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha o'sish intensivligi sezilarli darajada farqlanganligini ko'rsatadi. Xususan, ishlab chiqarish sanoatida yalpi qo'shilgan qiymatning yillik o'sish sur'ati 2021-yilda 108,3 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda 107,7 foizga teng bo'lgan. Mazkur tarmoqda tahlil davri mobaynida 5,3–8,3 foiz atrofida barqaror yillik o'sish kuzatilgan. Qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligida esa yillik o'sish 3,4–4,4 foiz oralig'ida shakllanib, sanoatga nisbatan pastroq iqtisodiy faollik namoyon bo'lgan.

Ayniqsa, axborot va aloqa tarmog'i yuqori o'sish sur'atlari bilan ajralib turgan. Ushbu sohada yalpi qo'shilgan qiymatning yillik o'sish sur'ati 2021-yilda 127,6 foizni, 2025-yilda esa 123,9 foizni tashkil etib, tahlil davrida yuqori darajada saqlangan. Shuningdek,

2025-yilda qurilish 114,0 foiz, ulgurji va chakana savdo 113,6 foiz, moliyaviy va sug'urta faoliyati 111,5 foiz, tashish va saqlash 110,1 foiz hamda yashash va ovqatlanish xizmatlari 110,4 foiz tarmoqlarida nisbatan yuqori o'sish qayd etilgan. Bu iqtisodiyotda xizmatlar sohasi, infratuzilma va sanoat bilan bog'liq faoliyat turlarining rivojlanish imkoniyatlari kengayayotganligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, ayrim tarmoqlarda o'sish sur'atlarining beqarorligi kuzatilgan. Jumladan, tog'-kon sanoatida 2023 yilda yalpi qo'shilgan qiymat o'sish indeksi 99,5 foizni tashkil etib, oldingi yilga nisbatan 0,5 foizlik real qisqarish qayd etilgan. Elektr, gaz va bug' bilan ta'minlash tarmog'ida o'sish sur'ati 2022 yildagi 113,5 foizdan 2025 yilda 103,5 foizgacha pasaygan. Suv ta'minoti va chiqindilarni qayta ishlash sohasida esa 2021–2022 yillarda pasayish kuzatilgan bo'lsa, keyingi yillarda ijobiy o'sish tiklangan (1-jadval).

Tarmoqlarning yalpi qo'shilgan qiymati o'sish sur'ati (foizda)

Ko'rsatkichlar	2021	2022	2023	2024	2025
Qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi	104,0	103,6	104,1	103,4	104,4
Tog'-kon sanoati va ochiq konlarni ishlash	110,8	101,9	99,5	103,9	103,5
Ishlab chiqarish sanoati	108,3	105,3	107,3	106,9	107,7
Elektr, gaz, bug' bilan ta'minlash va havoni konditsiyalash	111,8	113,5	109,5	105,7	103,5
Suv bilan ta'minlash; kanalizatsiya tizimi, chiqindilarni yig'ish va utilitatsiya qilish	85,8	94,7	103,2	112,1	102,6
Qurilish	107,4	106,8	107,2	110,0	114,0
Ulgurji va chakana savdo; motorli transport vositalari va mototsikllarni ta'mirlash	113,4	105,6	110,7	113,3	113,6
Tashish va saqlash	116,9	108,9	106,6	109,7	110,1
Yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar	119,2	118,7	108,3	109,8	110,4
Axborot va aloqa	127,6	126,3	122,5	123,8	123,9
Moliyaviy va sug'urta faoliyati	102,6	130,3	109,9	109,7	111,5
Ko'chmas mulk bilan operatsiyalar	105,4	103,9	104,7	104,6	104,0
Professional, ilmiy va texnik faoliyat	113,2	106,1	110,6	103,9	107,1
Boshqarish bo'yicha faoliyat va yordamchi xizmatlar ko'rsatish	112,5	114,7	108,1	102,9	116,7
Davlat boshqaruvi va mudofaa; majburiy ijtimoiy ta'minot	99,3	104,1	100,7	101,3	102,7
Ta'lim	111,3	105,2	104,8	103,4	102,4
Sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish	107,8	101,3	104,5	104,1	102,1
San'at, ko'ngil ochish va dam olish	127,4	103,9	106,8	109,3	110,7
Boshqa turdagi xizmatlar ko'rsatish	116,1	105,1	105,9	109,7	111,0

Xulosa sifatida, 2021–2025 yillarda iqtisodiyot tarmoqlarida yalpi qo'shilgan qiymat o'sishining asosiy xususiyati sanoatda nisbatan barqaror, axborot-kommunikatsiya va ayrim xizmat ko'rsatish tarmoqlarida esa jadal o'sish sur'atlarining shakllanganligi bilan tavsiflanadi. Bu holat iqtisodiyotning tarmoq tarkibida texnologik va xizmat ko'rsatish faoliyatining ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, yuqori qo'shilgan qiymat yaratish salohiyatini oshirishda sanoatni texnologik modernizatsiyalash, xomashyoni chuqur qayta ishlash, innovatsion faoliyatni kengaytirish hamda yuqori unumdorlikka ega tarmoqlar o'rtasidagi iqtisodiy integratsiyani kuchaytirish ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Mazkur o'sish sur'atlari tarmoqlarda yaratilgan qo'shilgan qiymatning real dinamikasini tavsiflaydi, biroq mahsulotlarning texnologik murakkabligi yoki qo'shilgan qiymat ulushini bevosita ifodalamaydi.

Shuning uchun ularni mehnat unumdorligi, oraliq iste'mol va texnologik qayta ishlash ko'rsatkichlari bilan birgalikda baholash maqsadga muvofiqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mintaqada yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishning iqtisodiy mohiyati va uni shakllantiruvchi omillarni nazariy-uslubiy jihatdan o'rganish asosida shuni ta'kidlash mumkinki, yuqori qo'shilgan qiymat yaratish mintaqaviy iqtisodiyotning tarkibiy transformatsiyasini jadallashtirish, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, sanoat tarmoqlarining texnologik rivojlanishini ta'minlash hamda hududlarning raqobat ustunliklarini mustahkamlashning muhim iqtisodiy omili hisoblanadi. Bunda ishlab chiqarish hajmining miqdoriy o'sishidan yuqori iqtisodiy samaradorlik va texnologik murakkablikka asoslangan sifat jihatidan yangi rivojlanish modeliga o'tish ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Olib borilgan izlanishlar natijasida mintaqada yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun quyida chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

1. Mintaqada yuqori qo'shilgan qiymat yaratishni faqat xomashyoni qayta ishlash yoki mahsulot narxini oshirish jarayoni sifatida emas, balki resurs, texnologik, innovatsion va intellektual salohiyatning o'zaro integratsiyalashuvi natijasida ishlab chiqarish samaradorligi hamda iqtisodiy natijadorlikni yuksaltiruvchi kompleks iqtisodiy jarayon sifatida baholash maqsadga muvofiq.

2. Mintaqaviy sanoat tarmoqlarida yuqori qo'shilgan qiymat yaratishga ta'sir etuvchi omillarni resurs-ishlab chiqarish, texnologik, investitsion, innovatsion, infratuzilmaviy va institutsional yo'nalishlar bo'yicha guruhlash hamda ularning o'zaro bog'liq ta'sirini baholash tavsiya etiladi. Mazkur yondashuv qo'shilgan qiymat o'sishini cheklovchi omillarni aniqlash va hududiy ishlab chiqarish salohiyatidan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

3. Mahalliy xomashyo va resurslarni birlamchi qayta ishlashdan yuqori texnologik tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish bosqichiga o'tish, zamonaviy ishlab chiqarish quvvatlarini joriy etish va texnologik modernizatsiya jarayonlarini jadallashtirish zarur. Bu orqali mahsulot birligiga to'g'ri keladigan iqtisodiy qiymatni oshirish, importga bog'liqlikni kamaytirish va eksport tarkibini diversifikatsiyalash imkoniyatlari kengayadi.

4. Mintaqaviy sanoat tarmoqlarining iqtisodiy natijadorligini baholashda yalpi qo'shilgan qiymat hajmi, uning ishlab chiqarish qiymatidagi ulushi, mehnat unumdorligi, texnologik qayta ishlash darajasi va innovatsion faollik ko'rsatkichlaridan kompleks foydalanish taklif etiladi. Ushbu ko'rsatkichlar asosida hududlarning yuqori qo'shilgan qiymat yaratish salohiyatini qiyosiy baholash va tarmoqlar kesimida ustuvor rivojlanish yo'nalishlarini belgilash mumkin.

5. Mintaqalarning tabiiy-iqtisodiy imkoniyatlari, sanoat ixtisoslashuvi va mavjud ishlab chiqarish infratuzilmasini hisobga olgan holda, investitsiyalarni yuqori texnologik, eksportbop va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishga yo'naltirish maqsadga muvofiq. Bunda ilmiy tadqiqotlar natijalarini ishlab chiqarishga joriy etish, texnologiyalar transferini rivojlantirish va korxonalarning innovatsion faolligini rag'batlantirishga ustuvor ahamiyat berish lozim.

6. Yuqori qo'shilgan qiymat yaratish jarayonida xomashyo yetkazib berish, qayta ishlash, tayyor mahsulot ishlab chiqarish, logistika va sotish bosqichlari o'rtasidagi iqtisodiy integratsiyani kuchaytirish tavsiya etiladi. Buning uchun sanoat klasterlari, kichik va yirik ishlab chiqarish korxonalari o'rtasidagi kooperatsiya aloqalarini kengaytirish hamda mahalliy korxonalarning milliy va global qiymat zanjirlaridagi ishtirokini mustahkamlash zarur.

Umumiy olganda, mintaqada yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishning asosiy sharti mavjud resurs salohiyatini texnologik, innovatsion va investitsion imkoniyatlar bilan uyg'unlashtirish, ishlab chiqarish tarkibini yuqori unumdorlikka ega tarmoqlar hisobiga takomillashtirish hamda mahalliy qiymat zanjirlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishdan iborat.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. "Sanoat uchun muhim minerallar bo'yicha axborot berildi". 2025 yil 7 mart.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Mahalliy ishlab chiqarish va sanoat kooperatsiyasini yangi tizim asosida rivojlantirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni. 2026 yil 6 fevral.

3. C.A.Hidalgo, R.Hausmann The Building Blocks of Economic Complexity. Proceedings of the National Academy of Sciences, (2009). 106(26), 10570–10575. DOI: 10.1073/pnas.0900943106.

4. World Bank (2020). World Development Report 2020: Trading for Development in the Age of Global Value Chains. Washington, DC: World Bank.

5. C.A.Hidalgo The Policy Implications of Economic Complexity. Research Policy, (2023). 52, 104863.

6. J.A.Schumpeter The Theory of Economic Development. Cambridge, MA: Harvard University Press. (1934).

7. R.M.Solow, A Contribution to the Theory of Economic Growth. The Quarterly Journal of Economics, (1956). 70(1), 65–94. DOI: 10.2307/1884513.

8. P.M.Romer Endogenous Technological Change. Journal of Political Economy, (1990). 98(5), S71–S102. DOI: 10.1086/261725.

9. M.E.Porter The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press. (1990).

10. G.Gereffi, J.Humphrey, T.Sturgeon The Governance of Global Value Chains. Review of International Political Economy, (2005). 12(1), 78–104. DOI.

11. M.McMillan, D.Rodrik, I.Verduzco-Gallo Globalization, Structural Change, and Productivity Growth, with an Update on Africa. World Development, (2014). 63, 11–32. DOI.

Muallif(lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

Arslonov Karamat Gulomovich Qashqadaryo viloyat soliq boshqarmasi bo'lim boshlig'i / Арслонов Карамат Гуломович Начальник отдела Кашкадарьинской областной налоговой администрации / Arslonov Karamat Gulomovich Head of a Department at the Kashkadarya Regional Tax Administration

E-mail: arslonovkaramat@gmail.com

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz